

האם ראוי לשווק מזוזה בתור אמצעי לשמירה? מבוסס על לקו"ש יט/121

מגפת הקורונה פרצה ראשונה בסין והכתה בעוצמה במדינה הענקית. עד היום לא השתחררה סין מאימת הנגיף ובכל פעם שיש חשש להתפרצות, סוגרים אזורים שלמים. בדיקות הקורונה בכניסה למדינה הן מחמירות וחסרות רחמים ומחייבות בידוד קשה לתקופה ארוכה.

כשפרצה המגפה והחלו הסגרים הממושכים, האזרחים הזרים עזבו את המדינה ושוב אל ארצות המוצא שלהם. גם הרב דובי הניג ומשפחתו – השלוחים לעיר צ'נגדו – יצאו מסין והתארחו שבועות ארוכים אצל קרובי המשפחה בארץ. בהמשך, כשהחלו הרוחות להירגע, מיהרו לשוב הביתה להמשיך בעבודתם למען הקהילה היהודית בצ'נגדו.

זה היה מסע מפרך עד שהגיעו למתחם בו שוכן ביתם הסיני. להפתעתם, חסמה המשטרה את הרחוב ולא הניחה להם להיכנס. גנבים ניצלו את העדר התושבים הזרים ובזזו את הבתים, והמשטרה דרשה להיכנס ראשונה, לבחון את זירת הפשע ולאסוף ממצאים.

הם המתינו למטה וראו אחרי זמן קצר את השוטרים שבים בהלם. הסינים הביטו זה בזה ולא ידעו מה לומר. הבית של הרב היה היחיד במתחם שנותר ללא פגע. הכל היה מסודר כמו שהשאירה הרבנית וברור היה שהפורצים דילגו על הבית. מה שנשאר לא ברור הוא מדוע ריחמו השודדים על הרב?

אחרי שבועיים מתקשר מפקד המשטרה ומבקש מהרב להגיע למשרדו. "הצלחנו לתפוס את כל השודדים, והשאלה הראשונה הייתה מדוע לא פרצתם לבית הרב?". הם ענו: "האזור בו גר הרב מאובטח היטב והיה עלינו לנטרל את מערכות האזעקה לפני שנכנסנו. אבל בבית הרב הייתה מערכת אבטחה שלא הכרנו. לא ידענו איך לנטרל אותה וחששנו לפרוץ פנימה". הגנבים הוציאו טלפונים והראו לחוקרי המשטרה את התמונות שצילמו מהמערכת המסתורית: המזוזה בפתח ביתו של הרב.

"תגיד", פנה מפקד המשטרה של צ'נגדו לשליח, "מה זו מערכת האבטחה הזו שלא מוכרת לי? איפה רכשת אותה? בטח הטכנולוגיה הזו נוצרה בישראל, הם עושים את הנשקים הכי מתוחכמים..."

ובכן, הסינים לא טעו. לפני 3300 שנה העניק הקב"ה מערכת אבטחה שנועדה לשמור עלינו. זאת מתנה שהעניק הקב"ה לעם קרובו, כלי אבטחה יעיל שמגן ושומר מצרה. עלינו לדעת כי בכל קושי שיש ליהודי חס ושלום, הדבר הראשון שצריכים לבדוק – עוד לפני שמזמינים חוקר משטרה... – הוא את מצב המזוזות. פעמים רבות הם מספרים את הבעיה עוד לפני שאנו מבינים אותה¹.

נפתח את השיעור עם אמירה מהדהדת של מרן הבית יוסף, לפיה המזוזה היא **נס נגלה**. בעוד שישנן הבטחות מלמעלה שפועלות בנסתר ודורשות אמונה, המזוזה פועלת בגלוי והיא הגנה ברורה.

הטור מפרט את הסגולות הקשורות במזוזה ואומר מילים תמוהות, שמטרידות את נושאי כליו:

1. טור סימן רפה: מצות עשה לכתוב פרשת 'שמע' ו'והיה אם שמוע' ולקובען על מזוזת הפתח, דכתיב 'וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך'... וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו, דכתיב [בפסוק] הבא בפרשת ו'היה אם שמוע': 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם'... **וגדולה מזה:** שהבית נשמר על ידה.

¹ **בדיחה:** יהודי עשיר קנה וילה ענקית בקליפורניה ושכר קבלן גוי מהשורה הראשונה לשפץ אותה. הוא ואשתו בחרו את הרכיבים היקרים עבור הבית, והקבלן עשה בעצמו את כל השאר. כשהסתיימו השיפוץ והווילה הפכה לארמון פאר, נסע היהודי לבית חב"ד באזור מגוריו לקנות חמישים מזוזות יפות לפתחי הבית. הוא הניח את המזוזות על שולחן הסלון והתכוון לקרוא בהמשך את השליח שיסייע לו להתקין אותן כהלכה. כשנכנס בפעם הבאה הביתה ועבר על התקדמות השלבים האחרונים של השיפוץ, אמר הקבלן: "התקנתי כבר את כל המזוזות על הפתחים כמו שעושים היהודים, ואה, הוצאתי את 'תעודות האחריות' מתוך בתי המזוזה והנחתי על השולחן בסלון..."

ובכן, הקבלן הגוי לא טעה. קלפי המזוזה הם תעודות האחריות של הקב"ה על הבית...

כאן עולה התמיהה: כיצד כותב הטור ששמירת הבית "גדולה" וחשובה מהצלת החיים? וכי שמירת הנכסים הגשמיים חשובה מהחיים עצמם?! מהו זו הרכושנות הזו...

עונה **הבית יוסף**: ואע"ג דיותר חביב לאדם אריכות ימים משמירת הבית [וכיצד אומר 'גדולה מזה' על שמירת הבית? אלא משום דאריכות ימים הוא נס נסתר ושמירת הבית הוא **נס נגלה**, שהדרים בשאר בתים שאין בהם מזוזה נזקין, והדר בבית שיש בו מזוזה ניצול.

נס שמירת הבית הוא גדול יותר משמירת החיים, שכן שמירת הבית היא **נס גלוי**, שכל אחד רואה שבתו היהודים שמורים יותר. [אולי הכוונה גם שכשיש פריצה או קושי אחר בבית, אפשר לראות מיד שיש בעיה במזוזה]. בעוד שאריכות ימים היא נס מעורפל שלא תמיד אפשר להצביע במפורש על הקשר בינו ובין המזוזה.

בעומדנו בערב שבת "עקב" המצווה את פרשת "והיה אם שמוע" ובסופה הפסוק: "וכתבתם על מזוזות ביתך", וכן בערב "שבת מברכים אלול", בה כל אחד מחפש את הסגולה לתקן נפשו בקדושה ולזכות לכתובה וחתימה טובה בשנה מבורכת, אין הזדמנות מתאימה יותר להתמקד בסוד המזוזה ולהבין את הקשר הישיר והמשמעותי שלה להצלחה וברכה בכל.

ב. הבה נפתח עם תמיהה עצומה שמעסיקה את המפרשים כבר אלפיים שנה:

2. ירושלמי ריש פאה: ארטבון [שר חשוב] שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה ויקרה, וביקש מרבי, להחזיר דבר שיהיה שווה בערכו לאבן היקרה. שלח לו מזוזה. אמר ארטבון: אני שלחתי דבר שאין לו שווי וערך ואתה שלחת דבר ששווה מטבע מועט?! ענה רבי: שלחתי דבר שחפצך וחפצי אינם שווים אליו, ולא עוד אלא שאתה שלחת דבר שצריך שמירה מפני הגנבים ואילו אני שלחתי דבר שאתה יושן והוא ישמור עליך.

ממשיך ומספר רב אחאי **בשאלתות דרב אחאי קמה**: נכנס שד בבתו של ארטבן ולא היה לו אלא בת אחת, ובאו כל הרופאים ולא הועילו. כיון שנטל ארטבן את המזוזה ושם לה על הפתח, מיד ברח א אותה שדה. ונטל רבינו הקדוש מרגלית לעצמו.

רבי יהודה הנשיא היה מנהיג כביר שנהנה מקשרי השפעה על דמויות נוכריות חשובות. מעבר להיותו תלמיד חכם עצום, מחבר המשנה וצאצא למשפחת הלל שחתם את תקופת הנשיאים, הוא נהנה מיוקרה של "תורה וגדולה במקום אחד". הוא עמד בקשרי ידידות עמוקים עם אנטונינוס, קיסר רומא, ועם עוד ממנהיגי הנוכרים. ארטבן היה שר פרסי חשוב, ששלח אבן יקרה לרבי. בתמורה שלח לו רבי קלף מזוזה. ארטבן לא הבין את ערך המזוזה, עד שנזקק לה בעצמו וראה ניסים.

וכמובן, התמיהות על הסיפור עולות מכל צד: ראשית, איך מותר לשגר מזוזה לגוי והרי הרמ"א פוסק בהלכות מזוזה (רצ"ב) שלא לתת מזוזה לגוי משום ביזוי מצווה? במיוחד שהדרכי משה מביא שסוד ההכרעה היה במקרה של סכנת נפשות, בו שר חשוב באשכנז תבע ממהרי"ל, רבי יעקב הלוי סגל, אבי מנהגי אשכנז, לקבל מזוזה ולקבוע על שער המבצר, ואם לא – יגרום נזק לישראל ח"ו. ובכל זאת מהרי"ל סירב לתת לו?

ואף שהרמ"א מסייג שלדעתו, אם תבע הגוי לקבל מזוזה ויש חשש לאיבה – מותר לתת. אבל רבי יהודה הנשיא יזם מעצמו את המתנה לארטבן, השר הגוי, והשאלה היא כיצד הדבר מותר?

ועוד והוא העיקר: הרי בית הגוי פטור ממזוזה וכיצד המזוזה תועיל לשמירה עליו? הרי הרמב"ם מדגיש במילים חריפות שהמזוזה אינה קמיע, היא אינה רצף של שמות קדושים שמגנים בזכות עצמם. אלא מגנה בזכות המצווה שבה - וכיצד היא תועיל לגוי שפטור מהמצווה?

רמב"ם מזוזה ה: ד: אלו שכותבין מבפנים שמות המלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא, שאלו הטפשים לא די להם שבטלו המצוה אלא שעשו מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקב"ה ואהבתו ועבודתו כאילו הוא קמיע של הניית עצמו. **כסף משנה שם**: ואף שאמרינן במנחות (לג, א) שקובעים אותה על הפתח החיצוני ביותר בבית, הסמוך

לרשות הרבים, כדי שתהיה שמירה, ומוכח שהמזוזה נועדה לשמירה? צריך לומר דאכן המזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כתקנה, לא המלאכים הכתובים בה מבפנים, וגם אין הכוונה בעשייתו לשמור הבית, אלא צריך שיכוון לקיים מצות הקדוש ברוך הוא וממילא נמשך שתשמור הבית.

למען האמת, התמיהה גדולה הרבה יותר:

משנה כלים יז, טז: מקל שיש בו בית קיבול מזוזה [הוא מכלל הכלים שמקבלים טומאה] - תוספות יום טוב: אפשר שהיו אנשים בזמן המשנה, שנושאים מזוזה עימם וחשבו זה למצווה ולשמירה להם.

המשנה דנה בכלים המקבלים טומאה, ואחת הדוגמאות היא ממקל שעשו בו בית קיבול למזוזה. התוספות יום טוב מבאר שהיו נושאים מגילה במסעותיהם לשם שמירה. והדברים תמוהים ביותר: הרי ההלכה היא ש"תלאה במקל פסולה", היינו שאי אפשר לצאת ידי חובת המצווה בהיותה תלויה במקום אחר ממשקוף הדלת, וכיצד היא מועילה במקל להגנה? [ראו עוד בהערה²].

ביחס לשאלה הראשונה אודות משלוח המזוזה לגוי: הפני משה על הירושלמי שם כותב, שארטבן היה יהודי חשוב שכנראה לא היה בקי בהלכות מזוזה. כך במסכת יומא יא, א מובא מעשה ב"ארטבן" אחד, שהיה בודק מזוזות בשוק של ציפורי, ומצאו שוטר ונטל קנס אלף זוז. ופירש רש"י ש"ארטבן" הוא סוג של אומנות, ומפרשים שם שביונית הוא "בודק ומתקין", ואותו אדם היה מתקין מזוזות ומסר נפשו להתקין בשעת הגזירה.

אבל כמובן שאין כן פשטות הסיפור בירושלמי, שאותו ארטבן לא ידע מהי מזוזה וכעס על רבי ששלחה, ואף לא התקינה על דלתו עד שהסתכנה בתו.

הנצי"ב מוולוז'ין בפירושו על השאלות מיישב: רבי כתב את המזוזה במיוחד עבור הגוי ואז היא נחשבת בדרגת קדושה פחותה ורבי סבר שמותר לשולחה לגוי. (אכן ראיתי מציינים שחכמי ישראל תרגמו התורה ליוונית עבור תלמי. ונראה שבשעת סכנה וגם כשכותבים במיוחד עבור הגוי – שרי).

אבל השאלה השנייה והמרכזית עומדת בתמיהתה וחיבת ביאור: גם אם רבי חשב שמותר לשלוח מזוזה לגוי, כיצד הועילה לו לשמירה? הרי הגוי פטור ממזוזה, וכן מקל דרכים פטור ממזוזה?

עלינו לבחון אפוא את העניין מההתחלה ולהבין את שורש מצוות המזוזה וטעמיה. העיון בנושא יוביל לכך שעיקר עניינה של המזוזה ועצם קיומה, מהווה שמירה והגנה ואפילו שלא במקום מצווה.

ג. אנו עומדים בשבת מברכים אלול והנפש מרגישה את הצביטה המוכרת. מנגינות אלול ומילות הסליחות מתפזמות בלבבות וכל אחד מחפש את תיקוני המצווה בהם עליו להתמקד. המטה אפרים - שהוא אחד החיבורים החשובים בהלכות אלול-תשרי וימים נוראים, שנכתב בידי הרב אפרים זלמן מרגליות, רבה של ברודי לפני כמאתיים שנה - מדגיש את בדיקת המזוזות כתיקון ראשון באלול:

3. מטה אפרים סימן תקפא: אנשי מעשה נוהגין שבחודש הזה מפשפשים בדקדוקי מצוה להיות בודק ובוחן תפילין ומזוזות שלהם, וכל אשר ימצא שם בדק בשאר מצות, והוא מנהג טוב.

כמובן, העיון בנושא המזוזה עומד במרכז פרשת השבוע, עקב: משה רבנו ממשיך את דברי הפרידה הארוכים מעם ישראל ומחדד את המסרים החשובים שיחזיקו אותם בדורות הבאים. משה אומר את שתי הפרשיות שהופכות להיות החשובות בעולמו של היהודי: "שמע ישראל" ו"היה אם שמוע". בשבוע שעבר נאמרה פרשת "שמע" והשבוע "והיה".

חשיבות שתי הפרשיות באה לידי ביטוי בכך, שמצווה לשים אותן תדיר מול העיניים. משה מצווה לכתוב אותן גם בבתי התפילין וגם על מזוזות הבתים וכך פוגש אותם בכל פעם שיוצא ונכנס בדלת

² לשון התוספות יום טוב הוא: " וחשבו זה למצווה ולשמירה להם", ואפשר לדייק שחשבו בטעות ובאמת אין בזה שמירה. אולם הרבי דוחה הבנה זו, שהרי המשנה מביאה המנהג לקבוע מזוזה במקל כמעשה מקובל ולא כמעשה שטות? אלא הטעות היא בכך שחשבו שהיו מצווה ו"תלאה במקל פסולה" (מנחות ל, ב). וגם אינה מגינה על הבית בעודה במקל (ראו רש"י שם). אבל עדיין יכולה להעניק הגנה על האדם עצמו הנושאה.

הבית ובכל בוקר שמניח תפילין. ההבדל הבסיסי בין הפרשיות הוא, שפרשה ראשונה מצווה על קבלת עול מלכות שמים, והשנייה מצווה על עול מצוות. עוד זאת: הפרשה השנייה מוסיפה הבטחת שכר ועונש, ומשה מדגיש כי הקב"ה משלם במזומן וגובה במזומן. יש קשר ישיר בין קיום המצוות להצלחה בחיים ו"היה אם שמוע תשמעו אל כל מצוותי ... ונתתי מטר ארצכם בעתו ... השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלוקים אחרים, וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים".

כאן מאריכים המפרשים לעיין בטעמה של המזוזה: מה הצורך לקבוע את המזוזות על הדלת? למה לקבוע על הדלת ולא להניח על המדף או להכניס לכיס? ומה הצורך גם בדלת וגם בבתי התפילין?

הטעם הראשון למצוות המזוזה הוא יסודי וחודר ללב:

רמב"ם סוף הלכות מזוזה: כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם ... ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן. וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא.

התורה מכירה אותנו. היא יודעת שהאדם אינו רע, אלא פשוט נסחף. האדם הוא יצור רגשי, שמונע מאמוציות והרגש הוא חסר מעצורים. הוא רוצה הכל ונסחף לידי חטא. כשהאדם בחופש – הוא רוצה רק חופש ואומר 'למה אני מבזבז את החיים על עבודה?'. כשהוא עובד – הוא מתמכר לעבודה ושוכח שיש חיים. ולכן הוא מוכרח תמרורי אזהרה: משהו שישלף אותו מההתמכרות ויזכיר לו את המחיר לכל דבר וישיב אותו לסדר העדיפויות הנכון.

אדם מתפתה לטוס בכביש, אבל הוא בולם מול אורות כחולים במרחק קילומטר שמזכירים את החוקים... אדם מתפתה להעלים מס הכנסה, אבל נרצע מול דיווח בעיתון על ביקורת בחנויות סביבו.

לכן קובעת התורה תמרורי תזכורת בשלוש הצמתים החשובים בחיינו שאנו מוכרחים לפגוש בהם: על הגוף - תפילין, על הבגד – ציצית, ועל פתחי הדלת - מזוזה³.

הגמרא במנחות מספרת סיפור נוקב אודות התזכורת של הציצית: אדם שעמד לפני חטא עם גבירה רומאית. וכשהוריד את הציצית היא טפחה על פניו וזעזעה אותו. עצר עצמו והתיישב על הארץ. אותה גבירה נפגעה שואלה מה מום מצא בה? סיפר לה על התזכורת של הציצית. ביקשה להתגיר והפכה להיות אישה יהודייה גדולה.

עד כאן הסבר אחד לתכליתה של המזוזה. אבל המפרשים אינם מסתפקים בכך: ראשית, התורה ממשיכה בפרשת "והיה אם שמוע": "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" ומשמע שהמזוזה קשורה עם הגנה והצלה. יתירה מכך: המילה "מזוזה" עצמה מוכרת מהעבר – מהקשר של **שמירה על יושבי הבית**. שנאמר בפרשת בא: "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף ... וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים".

פירוש: המילה "משקוף" בלשון המקרא היא פס המסגרת העליונה ברוחב הפתח, "מזוזות" הם המוטות מהצדדים לאורך, מלמעלה למטה, ואילו "סף" הוא הקו התחתון לרוחב הפתח. ומכך שהתורה נוקטת כאן באותו ביטוי שאמרה שם ומצווה לכתוב על "מזוזות ביתך" - שהם שערי הכניסה לבית - מלמדת שגם כאן מדובר בעניין של **שמירה והגנה על דרי הבית**.

³ הרבי מוסיף הארה חשובה (לקו"ש כט/64): נשים לב שהרמב"ם מביא את האמרה על "שלוש המצילים", דווקא בסוף הלכות מזוזה ולא בהלכות תפילין או ציצית. הוא גם לא מעתיק את המשך דברי הגמרא במנחות שמביאה פסוק "והחוט המשולש לא במהרה ינתק". רוצה הרמב"ם לחדד שבאמת אין אלו שלושה מצילים, אלא בעיקר **מציל אחד – מזוזה**, ועוד שניים שנסמכים אליו. שכן ההצלה במזוזה היא בולטת במיוחד: כולם רואים את הפרשיות [בבתי מזוזה שקופים] ואת השם "שדי". לעומת זאת, בתפילין, הפרשיות מכוסות בבתיים, וכן בציצית, התזכורת לכלל המצוות היא רק בחוטי הציצית הלבנים והתכלת וכו' (שציצית בגימטרייה ת"ר ועוד שמונת החוטים וחמש הקשרים הם תרי"ג).

זוהר בא: בן אדם עושה בית, והקב"ה אומר לו: **כתוב שמי ושים בפתחך**, ואתה שרוי בתוך הבית ואני יושב מחוץ לפתח לשמורך... שנאמר 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', וכתוב 'וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף'.

מהו עיקר גורם ההגנה במזוזה? מלשון הזוהר – "כתוב שמי" – משמע שעיקר השמירה במזוזה נובעת משם ה' שנמצא בה. יש כותבים ששמירת המזוזה נובעת משם "שדי" שכתוב עליה מבחוץ:

רבנו בחיי ואתחנן: לכתוב שם ש-ד-י מבחוץ, שהוא ראשי תיבות 'שומר דלתות ישראל'.
כל בו מזוזה צ: למה כותבין זה השם [ש-ד-י] יותר מהאחרים, שהוא נוטריקון 'שומר דירת ישראל'.

עוד פירוש: "מזוזה" היא בגימטרייה "א-דני", 65 והשמירה נובעת מהשם הזה בכללות המזוזה:

ניצוצי אור על הזוהר: 'מזוזה' היא בגימטריה 'אדני' – 65.

עוד מובא **בזוהר ג ש,ב:** מזוזה אותיות 'זז מות', שלא נתן רשות למשחית לחבל וזז מפתחו.

יצוין ששורש מטרת המזוזה כאמצעי שמירה והגנה, מובא כבר בגמרא (ולא רק בזוהר) ונושא כמה השלכות הלכתיות מעשיות, ומהן: א. הגמרא אומרת שתמיד קובעים מזוזה בחלק הפתח הקרוב לרשות הרבים (כגון במשקוף רחב כמה טפחים), משום שעיקר עניינה הוא לשימור. ב. מזוזה היא חובת השוכר ולא המשכיר, משום שהיא נועדה עבורו, כשמירה והגנה עליו.

מנחות לג,ב: אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים (כשעובי חלל הפתח הוא ארבעה וחמשה טפחים, שיניחנה בטפח הסמוך לרשות הרבים) ... כי היכי דתינטריה (שתשמור את כל הבית מהמזיקין, כולל המקום החיצוני הקרוב לפתח).

פסחים ד,א: מזוזה חובת הדר [השוכר] היא – רש"י: לפי שהיא משמרתו.

ואחרי כל זה, אנו שבים ושואלים: לכאורה שמירת המזוזה מיועדת למקיימי המצווה ותלויה בהיותה קבועה במקום חיוב, ואיך הועילה המזוזה לארטבן הגוי, שאינו חייב במצווה כלל? וכיצד היו אנשים שנהגו לקבועה במקל מסעותיהם - אפילו שלא בדרך מצווה?

הרבי מבאר בארוכה כי הכרח לומר שהדברים עמוקים יותר: המזוזה עצמה פועלת שמירה והגנה. אין זה שהמזוזה נועדה לעניין רוחני כלשהו ככל המצוות, ורק שכרה שהיא שומרת על ישראל, אלא שעצם חפץ המזוזה מהווה שמירה והגנה על ישראל. במילים אחרות: מצוות המזוזה יצאה מכלל המצוות והיא **לכתחילה נועדה בשבילנו**. בעוד שכלל המצוות נועדו עבור מטרות עליונות כאלו ואחרות ורק שכרם בא בגשמיות, מצוות המזוזה יצאה מהכלל והיא מתנה **שהעניק לנו הקב"ה**: באהבתו לעם קרובו העניק לנו חפץ של שמירה והצלה ועד שהוא עומד ושומר עלינו מבחוץ.

מי שאמר זאת ראשון היה, כידוע, אונקלוס הגר:

4. עבודה זרה יא: אונקלוס בן קלונימוס התגייר [ועלה לירושלים]. שלח הקיסר חיילים רומאים להחזירו לרומא. משך אותם בדברי תורה והתגירו. חזר ושלח פלוגת רומאים וציווה אותם הקיסר אל תסיחו עמו כלל. כשתפסוהו ויצאו לדרך, ראה המזוזה שמונחת על הפתח. הניח ידו עליה וחיך. אמרו: מפני מה אתה מחיך? אמר: מנהגו של עולם, מלך יושב בפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקדוש-ברוך-הוא, עבדיו מבפנים והוא משמרם מבחוץ. התגירו ושוב לא שלח אחריו.

אולם כוונתו של אונקלוס עמוקה יותר ממה שנראה בהשקפה ראשונה: אין זה רק בתור עניין נוסף במצווה או שכר למקיימיה, אלא עיקר מטרתה של המזוזה היא לטובתנו והגנתנו. רבי יואל סירקיש, הב"ח, מגדולי הפוסקים, אומר זאת כמעט במפורש:

בתחילת השיעור הוזכרו דברי הטור, שהמזוזה מאריכה חיים, "וגדולה מזה" ששומרת על הבית. מסביר הב"ח את ה"גדולה" בכך ששומרת על הבית – יותר ממה שמעניקה חיים:

בית חדש על הטור שם: 'וגדולה מזה' – הכי קאמר: לא לבד שהקב"ה נותן שכרו על קיום מצוה זו. דהיינו אריכות ימים הוא ובניו, אלא המצווה עצמה שומרת ביתו, שעל ידה נשמר הבית מכל היזק.

משא"כ בשאר המצות דאע"ג דנאמן הוא שישלם שכר לעתיד, מכל מקום אין מגיע לו שום הנאה ורווח מגוף המצוה בעצמה, משא"כ במצוה זו דאיכא הנאה ורווח מגוף המצוה עצמה שהבית נשמר.

מכאן אפשר להתקדם מהלך נוסף ולהבין את הנהגתו של רבי: היות שהשמירה נובעת מגוף המזוזה (ולא רק כשכר על קיום המצוה), לכן יש בה מעין שמירה אפילו שלא במקום מצוה. כי עצם מהותה של המזוזה הוא חפץ של מצוה. מכאן גם שורש ההנהגה של אותם שנהגו ללכת עם המזוזה במקל, כיון שהמזוזה עצמה היא חפץ של הגנה והצלה.

ליקוטי שיחות יט/126: היות שהשמירה שעל ידי המזוזה קשורה עם גוף המזוזה [ולא רק כשכר על קיום המצוה], לכן שייך שמעין השמירה נובע מהמזוזה עצמה, היות שהיא נכתבה לשם מצוה, ואפילו לפני שמקיימים בה מצוות מזוזה, ואפילו כמו אצל ארטובן או כשתלאה במקל.

[ומה שכתב הרמבם בחריפות שהמזוזה אינה קמיע לשמירה, אלא רק דבר מצוה? הכוונה היא שמזוזה פעולת שמירה מצד רצון ה' ומצוותו ולא מצד שמות כאלו ואחרים. ולכן מזוזה שלא נכתבה לשם מצוה לא תועיל. אבל מזוזה כשרה שנכתבה לשם מצוה, יכולה להועיל במשהו אפילו כשאינה משמשת למצוה בפועל, ראו באריכות בשיחה שם].

ובאמת מעניין להעיר שהרבי כתב (ופרסם) שאצל האדמו"ר הקודם הייתה מזוזה על שולחנו. כן כתב הרבי לאדם ששכב בבית רפואה ולא הייתה שם מזוזה, הציע הרבי להניח מזוזה על שולחנו. וכך מובא באגרות קודש, כסגולה לאלו שסובלים מכאבי ראש הקרויים מיגרנה, להחזיק בקביעות מזוזה בכיסם, באופן של כלי בתוך כלי.

אגרות קודש ד, קנט: במענה על הודעתו [ששוכב בבית רפואה ו]השינה אצלו אינה כדבעי ... ומהנכון אשר תהיה סמוך למיטתו מזוזה כשרה, כמובן אם נצרך כלי בתוך כלי. ובטח שם כת"ר לבו לזה שעל שולחן הכתיבה והלימוד של כ"ק מו"ח אדמו"ר הייתה מונחת מזוזה.

אולם למעלה מכל זה, משמעות הדברים היא מהפכנית ומכרעת: הדבר הראשון שצריכים להקפיד עליו הוא כשרות התפילין והמזוזות. כשם שפונים למסגר לקבוע סורגים על הבית, כך חשוב לוודא שקנינו מזוזות כשרות ומהודרות ששומרות על הבית. לאידך, בכל צרה (ל"ע), הדבר הראשון שצריכים לבדוק – עוד לפני שמזמינים עורכי דין... הוא כשרות התפילין והמזוזות. כמו שהובא בתחילת השיעור מהבית יוסף, שהקשר בין כשרות המזוזה לשמירת הבית הוא "נס נגלה".

בהערה⁴ הובא סיפור מרטיט, ששמעתי באוזניי מבעל המעשה. והנה מסקנת הדברים למעשה:

⁴ בערב ג תמוז היה לי הכבוד לראיין את הרב החשוב יצחק דוד גרוסמן, והוא סיפר מעשה מרטיט: חיה, בתו, הייתה נערה בת 16 שלמדה בבית ספר בצפת. יום אחד ראו נפוחות בעין שלה והנפוחות גדלה מיום ליום. העין הפרישה מוגלה ודם וההרגשה הייתה נוראה. הם רצו מבית רפואה לבית רפואה ואיש לא ידע לעזור לה. אחד אמר שזה העין, אחד אמר שזה העור ואחד התעקש שזו אלרגיה. ידיד המליץ לו לפנות אל פרופסור אלברט אורנבלט, מומחה בעל שם עולמי לרפואת עיניים שמתגורר בניו ג'רזי. הנערה הוטסה בדחיפות לניו יורק, היא נחתה בשש בבוקר והרופא קיבל אותה בשמונה בבוקר. הוא ערך צילום מקיף על העין באמצעי מכשור משוכלל שהיה רק באמתחתו וביקש שלושה ימים לעבור על הצילומים. הם יצאו מהרופא והנערה התעקשה שהיא רוצה לפגוש את הרבי. היא בניו יורק משש בבוקר ולא זכתה לראות את הרבי... הם מיהרו ל-770 בניו יורק להספיק לראות את הרבי מגיע לתפילה. בעשר בדיוק הגיע הרכב של הרבי והרב גרוסמן ובתו המתינו על המעבר. הרב גרוסמן במצוקתו עשה מעשה חריג ויצא מהשורה ונעמד מול הרבי. הוא אמר: "רבי, זאת הבת שלי שכתבתי עליה שסובלת מהעין". כתוצאה מהטיסה הממושכת הייתה העין נראית חמורה עוד יותר. הרבי הביט בה ואמר: "לבדוק מיד את המזוזות ותהיה לה רפואה שלמה. תגדלו אותה לתורה, לחופה ולמעשים טובים".

הרב התקשר לאשתו והיא שלחה לבדוק גם את המזוזות בבית וגם את המזוזות בבית הספר בצפת בו למדה הנערה. במזוזה של בית הספר הייתה המילה "(ולטטפות בין) עיניך" מחוקה לחלוטין. החליפו את המזוזות ובחלוף 12 שעות – הנפוחות ירדה ונעלמה. בכל זאת הם הלכו לרופא להמשך בדיקות והוא רק הביט בעיניה של הנערה והוא נתקף הלם. הוא מעולם לא ראה תופעה כזו.

חלפו 17 שנה והרב גרוסמן היה אורח כבוד באירוע בטינק, ניו ג'רזי. הוא נכנס לבית הכנסת וראה בצד יהודי, עטוף בטלית ותפילין, מתפלל בריכוז ובכוונה. כשהבחין ברב גרוסמן, חיבק אותו בחום ואמר: "אתה החזרת אותי בתשובה. דרכך ראיתי את יד ה' במוחש". זה היה אותו רופא עולמי...

שיחת כ מנחם אב תשלד: אעפ שמעיקר הדין מזוזת היחיד צריכה להיבדק רק פעמיים בשמיטה, אך כשזקוקים לתוספת ברכה מלמעלה, עדיף לבדוק מדי שנה בשנה. וכל שכן שבמקומות רבים יש לחוש מעיקרא לכשרות המזוזות, שבימינו מצויים בשוק מזוזות מזויפות וכו'.

בהערה⁵ הובאה תוספת מעניינת.

הדברים נושאים השלכה מעניינת נוספת: האם מותר לשווק את המזוזה כאמצעי שמירה והגנה? נניח שאדם רוצה לעשות 'מבצע מזוזה' בין חבריו בעבודה ורבים מהם אינם שומרי תורה ומצוות ולא ישתכנעו רק מהחלק המצוותי שבה. ובכן האם מותר לו לעוררם כאמצעי שמירה?

במחשבה שנייה, השאלה הזו עולה במצוות רבות: למשל, האם מותר לתרום צדקה במטרה להבריא ממחלה? או לקבוע שיעור תורה במשרד לשם הצלחת העסק?

ישנה סתירה ידועה בדברי חז"ל:

ראש השנה ד, א: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העוה"ב - זה צדיק גמור!.

אבות א, ג: אנטיגנוס איש סוכו ... היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם.

עונים המפרשים כי ברור שמותר לתת צדקה לשם קבלת שכר והוא צדיק גמור⁶. עם זאת, הוא "צדיק גמור" אבל לא "חסיד גמור". כיון ש"חסיד" הוא מי שעובד את ה' לשם שמים⁷. זו היתה כוונתו של אנטיגנוס ששלל עבודה על מנת לקבל פרס, כדי לעורר תלמידיו לרמה עילאית של עבודת ה'.

עיון יעקב על העין יעקב פסחים ת: צדיק גמור הוא – אבל לא חסיד. ואפשר שזו כוונת דוד: 'שמרה נפשי כי חסיד אני'. כלומר, אף שהתורה ומצוות אמורים לשמור עלי, אני מתפלל ומבקש רחמים בתור מתנת חנם. כיון ש'חסיד אני' ואיני מבקש שום גמול בעולם הזה על קיום המצוות.

אמנם מסביר הרבי כי כל זה בכלל המצוות, חוץ ממצוות מזוזה. שכן עצם המצוה נועדה להגנה. לכן אדם שקונה מזוזות מהודרות במטרה להרוויח הגנה על העסק – הגשים תכליתה של המצווה.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁵ בהמשך השיחה מבאר הרבי עובדה נוספת: כשהרבי הקודם היה במאסר, שאל אותו החוקר במטרה להרתיעו: "האם אתה יודע איפה אתה נמצא?". הרבי השיב: "במקום פטור ממזוזה, כמו רפת בקר". הנקודה היא שהרבי הקודם רצה להיות שמור בשמירת המזוזה, ולכן הזכיר שהמקום הזה פטור ממזוזה, וכך הוא מוגן מכוח העובדה שעל פי ההלכה, אין המקום הזה צריך מזוזה ובמילא הוא נשמר מאליו.

⁶ הענין מובן לפי המבואר בחסידות כי "מתוך" שלא לשמה בא לשמה". היינו שה"תוך" של ה"לא לשמה", הוא בעצם "לשמה". כיון שכל יהודי רוצה לקיים בפנימיותו את המצוות, אלא שהוא זקוק לסיוע כנגד היצר, ולכן הוא מבקש שכר. אבל השכר הוא רק זירוז וחיזוק, ולא סיבה לעצם קיום המצוה. ולכן הדבר מותר.

⁷ חשוב לציין את מה שמובא בגמרא ראש השנה ד, א, ותוס' פסחים ח, ב, ד"ה שיזכה, כי כל זה מדובר באדם שרוצה בטבעו לקיים מצוות ה' ורק זקוק לחיזוק כנגד היצר. לכן גם אם בסופו של דבר הוא לא יזכה לשכר, הוא לא יתחרט על עצם מתן הצדקה. אבל אדם (עובד כוכבים, תוס' ראש השנה שם) שמקיים את המצוה רק בשביל השכר ואם לא יקבל שכר הוא מתחרט לכתחילה - אסור לו לתת צדקה על מנת שיחיה בנו ואסור לעוררו לתת.